

Portfolio för elevens kunskapsutveckling

Utdrag (9 sidor) ur Reform i Rörelse nr 2/1998

Skribent: Lars Göran Börjesson

Ett av målen i läroplanen är att elever tar större ansvar för sitt lärande. Lärarens uppgift blir också mer att vara handledare till elever och föräldrar. Ett sätt att dokumentera elevers lärande är den så kallade portfoliomethodiken.

Ekenässkolan i Ödsmål, Stenungsund prövade att arbeta med portfolio. Lars Göran Börjesson, som ledde projektet skriver här om erfarenheterna efter första året. Han menar att metoden har blivit ett kraftfullt instrument för skolan att informera föräldrarna om elevernas arbete och föräldrarnas intresse för skolarbetet har ökat.

Samhället förändras i ett allt snabbare tempo och skolan har inte längre ensamrätt på kunskapsförmedling. Datorer och IT-teknik ger eleverna möjlighet att använda en mängd kunskapskällor.

Skolans väggar utgör inte några begränsningar, hela världen kan bli tillgänglig för alla som arbetar i skolan.

Lärarens roll utvecklas mot att vara en samtalspartner och organisatör. Han skall handleda och stödja eleven i hans eller hennes (fortsättningsvis kallas eleven för han) kunskaps- eller sociala utveckling.

Det är viktigt att läraren kan organisera och strukturera verksamheten så att elevernas lärande sker i ett så gynnsamt klimat som möjligt.

TA PERSONLIGT ANSVAR

Ett av målen i läroplanen är att eleverna skall ta ett större personligt ansvar för sina studier, och sitt lärande. De skall ange mål för sin kunskapsutveckling och arbeta mot dessa.

För att klara detta behöver eleven involveras i sin kunskapsprocess, sitt eget kunskapande. Att granska, värdera och reflektera över sitt arbete blir viktigt. Det behövs en struktur, dokumentation, som ger eleven möjlighet att se sitt lärande, uppnådda mål, starka och svaga sidor, intressen med mera. Portfolio och portfoliomethodik kan bli ett kraftfullt instrument för att klara detta.

Ekenässkolan i Ödsmål, Stenungsunds kommun, startade läsåret 1997/98 ett projekt som syftar till att utveckla portfoliomethodiken och att använda digital teknik för att dokumentera elevernas utveckling.

EN VÄXANDE SAMLING RESULTAT, TANKAR OCH INTRESSE

En *portfolio* kan beskrivas som en växande samling, mapp, av elevens olika typer av skolarbeten, tankar och intressen. Där finns också elevens resultat, framsteg och uppnådda mål.

Portfoliomethodik är ett sätt att arbeta med portfolio där eleven lär sig granska, värdera och reflektera över det han gör i skolan. Det finns en rad syften med att arbeta med portfolio och portfoliomethodik:

- att spegla elevens utveckling över tid. En slags livslinje som kan starta när eleven är 6 år och fortsätta hela skoltiden ut
- att öka elevens känsla och insikt av att det sker en process. Då eleven ser att det sker en kunskapsutveckling, ökas hans motivation att lära mera
- att öka elevens förmåga att bedöma det egna arbetet. Hjälpa eleven att bli om hur han lär sig, att se och förstå vad han behöver utveckla. Portfolion kan hjälpa honom att planera sina studier
- att sätta värde på sig själv och på vad man gör. Dokumenterad framgång skapar ökad självkänsla. Arbeten som eleven gör blir viktiga. Ett viktigt mål för skolan är att alla elever skall uppleva framgång
- att skapa en redovisningsmetod som är möjlig för alla elever. Portfolio är en mer rättvis värdering, möjlig för alla även för elever med svårigheter. Portfolio följer utveckling och kunskaper noggrannare och konkretare än tester och diagnoser. Metoden är individuell och eleven är själv aktiv i denna process
- att skapa möjlighet för elevledda utvecklingssamtal. För att skolan skall kunna föra en kontinuerlig dialog med föräldrarna kring barnets skolgång krävs det ett väl planerat och strukturerat utvecklingssamtal. Med hjälp av sin portfolio kan eleven på ett tydligt sätt informera sina föräldrar om vad han gör i skolan och vad han tänker göra.

DIGITAL PORTFOLIO

Stenungsunds kommun erhåller pengar av KK-stiftelsen för att driva ett antal IT-projekt. Kommunen har under några år satsat stort på att ge personal inom skolan en

bra datautbildning. Skolorna är väl försedda med datorer och annan digital teknik, målet är fyra datorer i varje klassrum.

Personalen på Ekenässkolan började under våren 1997 att diskutera att använda portfolio som en metod för att dokumentera elevers utveckling och lärande.

Vi såg möjligheter med att använda den datateknik som redan då fanns på skolan och sökte och fick medel för att utveckla metoden. Projektet fick namnet Digital Portfolio.

För själva projektet ställde skolan upp följande mål:

- Visa vilken information en portfolio skall innehålla för att bäst spegla elevens utveckling möjligheter och resultat från 6-13 år.
- Dokumentation skall ske med hjälp av digital utrustning såsom dator, scanner, digital kamera , video och cd-brännare.
- Att utveckla metoder för inhämtande av elevernas utveckling samt dokumentera dessa.
- Varje elev som lämnar Ekenässkolan skall få sin portfolio dokumenterad på en cd-rom skiva.
- Visa hur en portfolio kan förvaras och hanteras under skoltiden.
- Visa hur skolan kan använda portfolio för att utvärdera undervisningens kvalitet.

För undervisningen ställdes dessutom följande pedagogiska mål upp:

- Belysa lärarrollen som handledare, stödperson och samtalspartner.
- Att lärare och föräldrar arbetar tillsammans för att stärka elevens självförtroende.
- Att eleven aktivt tar ansvar för sin egen kunskapsprocess.
- Att eleven lär genom eget skapande och reflektion.
- Att eleven på ett enkelt sätt kan följa sin egen utveckling.
- Att hjälpa lärare att individualisera undervisningen.

EXTRARESURS FÖR LÄRARNAS KOMPETENSUTVECKLING

Projektet som skall genomföras under ett och ett halvt, år, omfattar all skolans personal, personer, som arbetar med barn. För projektpengarna, cirka 300 000 kr, anställdes en extra lärare. Denna extraresurs ersätter ordinarie lärare som då får möjlighet att lära nödvändig datateknik och att börja dokumentera elevernas arbeten.

Utbildningen sköts av en IT-ansvarig på skolan och sker i korta upprepade pass på cirka en timme.

Direkt efter utbildningspasset får läraren möjlighet att på egen hand träna vidare. Vi har sett att detta är ett bra sätt att befästa kunskaperna. Om det går för lång tid mellan utbildning och egen träning hinner man glömma.

Den här utbildningen är mycket effektiv, så fort några kan tekniken kan de i sin tur hjälpa sina kollegor. Alternativet är att utbilda en större grupp personal samtidigt. Erfarenheter från sådana kurser är att det blir för mycket på en gång och att det är svårt att hinna med att befästa kunskaperna genom egen träning.

Efter de första tio månaderna har en uppföljning med de deltagande lärarna skett.

INNEHÅLL I ELEVENS PORTFOLIO

Ett av målen har varit att visa vilken information portfolion kan innehålla. Vi har delat in den i två delar, en del för den personliga utvecklingen och en för kunskapsutveckling.

Här några exempel, listan kan göras längre.

Personlig utveckling

- foto eller självporträtt
- det som varit roligast under terminen/året
- det som varit svårast under terminen/året
- det arbete jag är mest stolt över – mina intressen och vad jag är särskilt bra på/talanger (foto eller video inspelning)
- ”berätta vem man är (foto, ljudinspelning eller videoinspelning)
- vad jag skulle vilja kunna eller lära mig.

Kunskapsutveckling

- läsning svenska/engelska/tillvalsspråk, (ljudinspelning)
- skrivna arbeten på svenska/engelska, berättelser, mm
- matematik, räknasagor/problemlösning
- slöjd – (foto och text)
- idrott – (foto och text)
- redovisning av någon forskning, (foto och text)
- instrument, (eleven spelar eller sång)

- mål, nedskrivna i samband med utvecklingssamtal och utvärdering
- tankar kring eget lärande
- redovisning av skolans olika mål.

Eleverna gör i de flesta fall sina dokumentationer på egen hand. De yngsta eleverna får dock hjälp av sin lärare eller av äldre elever. Redan som 6-åringar startar eleverna en datautbildning "Hokus Pokus", där grunderna, till exempel att kunna spara, lärs in.

Några lärare använder en tankekarta. Eleverna planerar och fyller i vilka dokumentationer de skall göra.

ATT SE DET MAN LÄR SIG

En bärande idé med portfolio är att eleverna skall se att de hela tiden lär sig. Yngre elever har ett mera begränsat tänkande och därför är det viktigt att konkret kunna visa dem vad de gör.

Genom att jämföra egna arbeten som dokumenterats ser eleven tydligare sina framsteg. Alla lärare som låtit eleverna dokumentera sina arbeten bestyrker detta. Eleverna kan enkelt klicka mellan olika arbeten för att kunna göra jämförelser.

"Titta, nu skriver jag mycket bättre" eller "Då kunde jag inte uttala ordet men det kan jag nu" är vanliga kommentarer. Eleven ser vad han kunde då och vad hankan nu. Han gör en värdering av sitt arbete och sätter upp nya mål, "Nu vet jag hur jag skall göra nästa gång".

Även lärarna har fått en bättre möjlighet att följa resultat och framsteg och att hitta rätt nivå för elevens inläring.

GRANSKAR, VÄRDERAR, NYA MÅL

Eleven granskar och värderar sitt arbete och sätter upp nya mål inför nästa redovisningstillfälle. Portfolio blir en bra och naturlig utgångspunkt för samtal mellan lärare och elev om vad han kan och vad han skall jobba vidare med.

Elevernas dokumentation presenteras genom olika multimedia-program på ett professionellt sätt. Ljud, bild och färg stimulerar barnens kreativitet.

Elever som normalt har svårt att redovisa vad de gör, vilket ofta sker på något skriftligt sätt, får med digital teknik andra möjligheter. De kan till exempel visa vad

de gjort med bilder tagna med digital kamera eller genom olika slags ljudinspelningar.

Multimedia-program ger dem möjlighet att visa arbeten på flera sätt eller med något presentationsprogram (till exempel MMLab, Kid Pix, Hyper Studio, Power Point).

Portfolio är, menar vi, ett mera rättvist sätt att redovisa elevernas framsteg än traditionella metoder.

Det är viktigt att ofta prata med eleverna om syftet med portfolio. ”Den skall visa att du lär dig, att du utvecklas”. Med hjälp av din portfolio skall du visa dina föräldrar vad du kan”. När eleverna förstår det blir de arbeten de gör plötsligt mera viktiga och motivationen ökar. ”De vill visa vad de gör. De slänger inte bort något. De känner sig stolta över sina arbeten” är vanliga kommentarer från lärare.

VIKTIGT UPPLEVA FRAMGÅNG

Portfolion är elevens i högre grad än skolans. Eleverna dokumenterar bara sådant de är nöjda med.

Efter flera ljudinspelningar sparar de till exempel det arbete som blev bäst. En del barn är inte nöjda med något de gör och vill därför inte spara.

Här har läraren en viktig stödande roll och framför allt måste han ha tålmod. Alltid finns det något att dokumentera och då upptäcker oftast eleven att han har haft framgång.

Alla barn lär sig. Ett viktigt mål för skolan är att alla elever skall få uppleva framgång. Detta är viktigt för att utveckla barnens självkänsla och stärka deras självförtroende.

ÖVERENSSTÄMMER MED LÄROPLANEN

Vid en jämförelse med portfolions syften och läroplanens mål och riktlinjer ser vi, att de väl överensstämmer.

Vi har gjort en muntlig uppföljning av projektet och funnit att vårt arbete på ett bra sätt leder mot de uppsatta målen. Vi bedömer att digital portfolio är en överlägsen metod framför andra sätt att dokumentera elevernas skolarbeten. Ingen annan metod att dokumentera kan ge samma överskådlighet.

Under läsåret har cirka 150 elever börjat dokumentera sina arbeten och 13 elever (åk6) kommer att få sin portfolio dokumenterad på CD rom skiva när de lämnar skolan.

PORTFOLIO OCH UTVECKLINGSSAMTALET

Portfolio tillsammans med utvecklingssamtal blir ett kraftfullt sätt för skolan att informera föräldrarna.

Flera lärare har redan hunnit genomföra utvecklingssamtal där eleven visat och berättat för sina föräldrar vad han har gjort i skolan. Portfolio ger alltså eleven goda möjligheter att själv leda sitt utvecklingssamtal. Läraren har hållit sig mer i bakgrunden. Detta har genomförts på lite olika sätt.

Annelie, förskollärare, (6-åringar) har dokumenterat en del av de arbeten som barnen har gjort. Dessa visades för föräldrarna och några av eleverna kunde kommentera och berätta vad de gjort. Annelie berättar att föräldrarna visade ett stort intresse för barnens arbeten och det visade sig också att de bättre begrep vad deras barn arbetade med.

Maria, lärare i år 1 och 2, har själv dokumenterat delar av sina elevers arbeten då elever i de lägre årsklasserna kan ha svårt att klara det själva. Maria har talat med elev och förälder på traditionellt vis cirka hälften av tiden (sammanlagd tid 30 min för åk 1, 45 min för år 2).

Därefter sätter sig eleven framför datorn och visar och berättar om sin portfolio. Föräldrarna visade stort intresse och kände sig mycket stolta. ”Det är spännande att se sitt barn agera på detta sätt” var en föräldrakommentar.

KLARAR SITT EGET UTVECKLINGSSAMTAL

Linnea, lärare år 1 och 2, pratade med barn och förälder en kort stund, cirka 10 min, därefter tog barnet över genom att visa och kommentera sin portfolio. Maria och Linnea säger att de yngre eleverna (åk 1 och 2) mycket bra klarar att leda sitt eget utvecklingssamtal. Emma, lärare i år 3 och 4, har helt utgått från elevernas portfolio i sina utvecklingssamtal. Eleverna ansvarar för i princip hela samtalstiden. De har fått välja ut de dokument som de vill visa. Det betyder att de har tagit ställning till vilka dokument som är viktiga och som bäst speglar vad de kan och lärt sig. De måste även förbereda hur de skall kommentera det de visar.

Exemplen visar att elevledda samtal går att genomföra i alla åldrar. Portfolio kan då vara ett bra sätt hjälpa dem att klara detta. Då portfolion är elevens och de dokument han visar är sådana han är nöjd med och stolt över, får visningen och samtalet en mycket positiv karaktär.

Föräldrarna är imponerade och stolta över sitt barn. Läraren får en positiv känsla eftersom föräldrarna är nöjda. Eleven ser de vuxnas positiva inställning, vilket lyfter honom. Detta gagnar de goda relationer mellan hem och skola som är nödvändiga för elevens sociala och kunskapsmässiga utveckling och för att skapa en skola med hög kvalitet.

Lärarna säger att föräldrarna visat ett ökat intresse för vad barnet arbetar med i skolan. Föräldrarna ser snart den stora potential som finns i att dokumentera barnets utveckling under flera år.

Papporna har kommit i ökad utsträckning. Det skall vara goda skäl till att tacka nej till att se sitt barn leda sitt eget utvecklingssamtal.

Eller är det tekniken som lockar?

BRIST PÅ TID OCH TEKNIK

Det finns en del svårigheter som man kan möta i arbetet med portfolio. En är bristen på tid; dokumentation av arbeten tar tid, framför allt när man jobbar med yngre barn. Detta kan lösas genom att bara välja ett fåtal arbeten som sparas eller att man låter äldre elever hjälpa till.

Bristen på teknik och ekonomiska resurser kan också vara ett problem.

För att kunna skapa en portfolio behövs dator, scanner och helst en digital kamera. Möjlighet att göra ljudinspelning finns ofta redan inbyggt i moderna datorer. En vanlig videokamera kan användas för att dokumentera rörliga bilder och då behövs ett video-kort som monteras i datorn. För att kunna spara många elevers arbeten krävs tillräcklig minneskapacitet (på Ekenässkolan finns cirka 300 elever).

Det kan lösas genom att skolan installerar en server som sammankopplas med skolans datorer. Vi bränner in elevernas portfolio på en CD-rom-skiva när de går ur år 6. Till detta behövs en CD-brännare.

Ovanstående investeringar kan verka avskräckande, men priserna sjunker hela tiden. Det går att bygga upp en portfolio även om det bara finns ett fåtal datorer på skolan genom att begränsa antalet dokumentationer.

Ett problem är också att personalen saknar de tekniska kunskaper som är nödvändiga för att kunna dokumentera digitalt.

DISKUTERA SYFTET

Det är viktigt att personalen ofta diskuterar syftet med portfolio.

Portfoliomethodiken kan utvecklas hela tiden. Det är ett långsiktigt arbete och portfolio blir starkare som pedagogiskt instrument ju längre tid man håller på.

Redan nu kan vi konstatera att portfolio-metodiken möjliggör för eleven att tydligare

se sin utveckling och sina nya mål för inläring. Dessutom ger denna teknik en god möjlighet för elev, lärare och förälder att kommunicera kring såväl sociala som kunskapsfrågor.

Men fortfarande återstår att finna svaren på flera frågor:

Vilka etiska och juridiska regler gäller? Vem eller vilka skall avgöra hur portfolion skall användas – skolan, föräldrarna eller eleven? Hur kan portfolion användas vid studie- eller lärarbyten?